

ФЕНОМЕНАЛЬНЕ ВИДАННЯ ДУМ

Українські народні думи. — К., 2007. — 824 с., іл. 16 с.

Лідія КОРНІЙ

Вийшло у світ нове видання «Українські народні думи» (К., 2007, 822 с.) з мелодіями. Це найповніша на сьогодні публікація українського думового епосу словесних текстів із музичними рецитаціями та інструментальним супроводом, підготовлена в Інституті мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАНУ, що започатковує багатотомну серію видань цього жанру. Працю підготувала до друку і впорядкувала С. Грица (керівник проекту); матеріали до тому готували А. Іваницький, А. Філатова, Д. Щириця. Від упорядників вступну статтю та примітки написала С. Грица. Відповідальний редактор тому — Г. Скрипник.

Українська фольклористика багата на публікації словесних текстів дум, з яких найбільш фундаментальною є «Українські народні думи» К. Грушевської. Пропоноване нове видання «Українські народні думи» представляє думовий епос у тому вигляді, в якому він жив у побуті — завжди тільки з музикою і як виконували його видатні майстри кобзарсько-лірницької традиції в Україні, такі як Остап Вересай, Михайло Кравченко, Гнат Гончаренко, Микола Дубина, Петро Древиченко та ін. майстри «давньої генерації» та нового часу — Єгор Мовчан, Аврам Гребінь, Георгій Ткаченко, Анатолій Парфиненко та ін. Є можливість послухати голоси окремих виконавців наживо, які зафіксовані на аудіодиску, підготовленому до тому. У книжці вперше подано 27 нових, досі не опублікованих, а також заново розшифрованих дум із магнітних плівок, разом (із уже відомими в записах М. Лисенка, Ф. Колесси та ін.) — 110 рецитованих масштабних творів, що мають не тільки науково-пізнавальне, але й важливе практичне значення для сучасних виконавців дум, продовжувачів думового мистецтва в навчальній та концертній практиці, зважаючи на визначну роль творчої індиві-

дуальності в розвитку епосу, українського зокрема. Праця є експозицією всього думового репертуару, записаного від кобзарів і лірників, з кінця ХІХ ст. до сьогодні. Матеріал упорядковано за виконавцями дум та їх репертуаром (різні сюжети), а також за науковими публікаціями дум та їх дослідженнями від найстарших до нових, які дозволяють простежити розвиток думознавства із другої половини ХІХ ст. і донині. Читач має змогу ознайомитися із досі не публікованою колекцією дум фольклориста В. Харкова, які учений записував у 1930 р. від лірників Валківського р-ну Харківщини, з новими повними транскрипціями дум від кобзарів Є. Мовчана, Г. Ткаченка, А. Парфиненка, І. Рачка, лірника А. Гребеня та ін. Книжка ілюстрована портретами кобзарів і лірників старшої та нової генерації, науковців, що їх вивчали. У передмові «Від упорядників» С. Грица розкриває принципи впорядкування матеріалу, критерії до подачі словесних та музичних текстів та способи їх нотації. У вступній статті до праці (сс. 9–80) автор викладає концепції тлумачення дум, дає їх критичну оцінку, порушуючи важливі питання, як-от: просторово-часовий фактор у розумінні сутності та генези розвитку дум і водночас збереження єдності стилю дум у поезиці, думових рецитаціях завдяки єдності ідеї думового епосу та доцентровому її спрямуванню. Авторка вважає одностороннім висновок Ф. Колесси про те, що думи є лише вищою стадією розвитку плачів-голосінь, і доводить зв'язки поезики й мелосу дум із найдавнішими формами наративної епічної творчості передньоазійських культур. С. Грица окремо зупиняється на генетичних витоках дум, вперше на конкретних прикладах показує перегуки в поезиці, музиці дум та біблійних псалмах, акцентує увагу на барокових впливах у думах, що виявляються у свідомій флоридизації їх стилю на пізнішому етапі

розвитку, обґрунтовує збіг хроматизованого ладу в думках з модусом мислення передньо-східного ареалу, їх близькість за монодично-імпровізаційним характером викладу в інструментальному супроводі старовинної кобзи до східного макомату, на підтвердження своїх доказів залучаючи також дані словесної лексики дум, топоніміки, ономастики, що однозначно вказують на культурні зв'язки України Причорномор'я зі Сходом і слов'янським Півднем. Значне місце приділяє авторка епічному середовищу в Україні та носіям українських народних дум, специфіці передачі (трансмисії) словесно-музичного тексту, чітко відділяючи автентичні форми їх буття від нових сценічних, на чому акцентовано увагу вже раніше, у її монографії «Мелос української народної епіки» (1979). Особливий інтерес становлять розділи «Квантитативна природа рецитацій дум: перевірки та контраверсії у співвіднесенні слова і музики в думках. Мелодична орнаментика», «Типологія мелосу дум», «Класифікація мелосу дум». Попри відомі вже класичні роботи про музику дум М. Лисенка, Ф. Колесси С. Грица знаходить нові, вельми цікаві ракурси вивчення надзвичайно складного жанру дум, зокрема в плані постійно розроблюваної нею теорії парадигматики. Вона виявляє різні способи інтерпретації тих же структурних елементів дум, їх «заспівів», кадансів, поетичних та музичних формул у тих самих і різних

виконавців дум кобзарів і лірників, опозиції тексту і мелодії при їх очевидній єдності, що простежуються від найменших частин — інтоном — до більших сегментів у цілості поетико-музичної думової моделі. В останньому розділі статті авторка подала критичний огляд існуючих фіксацій дум від першої словесно-музичної фіксації думи до сучасних найновіших. Багату інформацію книжки та вступної статті доповнюють примітки до всіх уміщених тут відомих і досі не відомих публікацій дум з короткими даними про виконавців. Видання є фундаментальним і першим на сьогодні зводом рецитацій дум із належними до них поетичними текстами (у «Мелодіях українських дум» Ф. Колесси бракувало повних словесних текстів та інструментального супроводу до дум, у праці К. Грушевської були тільки тексти без мелодій).

Отже, праця є значним поступом у збереженні синкретичності жанру та репрезентації його у різних зрізах — музики, поезики народно-професійного виконавства кобзарів та лірників. Давно очікуване видання, до якого докладено багато праці упорядників і, зокрема, керівника проекту доктора мистецтвознавства, професора С. Грици, слід усіляко вітати та сприяти його обнародуванню задля користі, яку воно, безсумнівно, принесе науковцям, виконавцям, як і всім уболівальникам за розвиток української науки й культури.